

Bouwstenen klimaatadaptatie in Omgevingsvisies

Regio Noordoost Brabant

ORG-ID

Adres

Bemuurde Weerd O.Z. 37
3514 AP Utrecht
Postbus 40346
3504 AC UTRECHT

Contact

www.org-id.org
info@org-id.org
071 - 5217846

Documenttitel:	Bouwstenen klimaatadaptatie in Omgevingsvisies
Opdrachtgever:	Regio Noordoost-Brabant
Status:	Definitieff
Datum:	19 maart 2020
Projectnummer ORG-ID:	232003
Collegiale toets	Robert de Graaff
Steller:	Freya Macke

INHOUDSOPGAVE

1. INLEIDING.....	5
2. KLIMAATADAPTATIE IN DE OMGEVINGSWET.....	6
2.1 AANPASSEN AAN HET VERANDEREND KLIMAAT	6
2.2 GEMEENTELIJKE INSTRUMENTEN OMGEVINGSWET	6
3. SYSTEMATIEK BOUWSTENEN	10
3.1.1 SAMENHANG TUSSEN VISIE, PLAN EN PROGRAMMA	10
3.1.1 KEUZE VAN JUISTE INSTRUMENT	11
3.1.2 VEREISTEN VOOR BOUWSTENEN	12
3.1.3 BANDBREEDTE VERKENNEN MET SCHETSEN VAN TEKSTEN	13
4. INVULLING BOUWSTENEN KLIMAATADAPTATIE	14
4.1 KLIMAATADAPTATIE IN DE INSTRUMENTEN VAN WATERSCHAP EN PROVINCIE	14
4.2 KLIMAATADAPTATIE IN DE GEMEENTELIJKE OMGEVINGSVISIE.....	15
4.3 BOUWSTEEN: AFSTEMMING	16
4.4 BOUWSTEEN: OMGEVINGSWAARDEN.....	17
4.5 BOUWSTENEN: ZORGPLICHT HEMELWATER	19
4.5.1 BOUWSTEEN: VERWERKING HEMELWATER	19
4.5.1 BOUWSTEEN: HOOGTES EN AFSTROMEND HEMELWATER.....	23
4.5.1 BOUWSTEEN: PROGRAMMA VERWERKING HEMELWATER.....	23
4.6 BOUWSTENEN: GRONDWATER KWALITEIT EN KWANTITEIT	25
4.6.1 BOUWSTEEN: ZORGPLICHT GRONDWATER	25
4.6.2 BOUWSTEEN: GRONDWATERKWALITEIT EN LOZINGEN IN BODEM.....	27
4.6.1 BOUWSTEEN: GRONDWATER KWANTITEIT	28
4.7 BOUWSTENEN: ZORGPLICHTEN AFVALWATER	28
4.7.1 BOUWSTEEN: LOZEN VAN AFVALWATER IN RIOLERING	29
4.7.2 BOUWSTEEN: ZORGPLICHT AFVALWATER BUITENGEBIED	30
4.8 BOUWSTEEN: DRINKWATER.....	32

4.9	BOUWSTEEN: HITTE IN DE OPENBARE RUIMTE.....	32
4.10	BOUWSTEEN: HITTE IN GEBOUWEN	34
4.11	BOUWSTENEN: OPPERVLAKTEWATER KWALITEIT	35
4.12	BOUWSTENEN OPPERVLAKTEWATER KWANTITEIT	37
4.12.1	BOUWSTEEN: BESCHERMING TEGEN HOOGWATER	37
4.12.2	BOUWSTEEN: OPPERVLAKTE WATER IN BEHEER GEMEENTE	37
5.	AAN DE SLAG	38
<u>BRONVERMELDINGEN</u>		<u>39</u>

1. Inleiding

Dit document geeft schetsen voor concrete bouwstenen voor het realiseren van klimaatadaptatie met de gemeentelijke omgevingsvisies. Het is opgesteld in opdracht van en in samenwerking met de regio Noordoost-Brabant. Dit document geeft handvatten om klimaatadaptatie in de nieuwe gemeentelijke instrumenten te borgen, voor zowel de opstellers van de instrumenten als de vakinhoudelijke medewerkers.

Het stelsel van de Omgevingswet is vertaald in bouwstenen voor klimaatadaptatie in de fysieke leefomgeving. De bouwstenen omschrijven de taken, plichten en wensen die met de gemeentelijke omgevingsvisie uitgewerkt worden. Dit is opgebouwd in samenhang met de gemeentelijke instrumenten Omgevingsplan, Omgevingsprogramma en Digitaal Stelsel. Ook wordt de samenhang met de Verordening van het waterschap geduid. De inhoud is aangescherpt en verrijkt met de ervaringen uit de workshop met werkgroep (februari 2020).

De bouwstenen geven een schets van de huidige kennis van wat een gemeente moet en mag regelen voor klimaatadaptatie in de fysieke leefomgeving. Met tekstvoorstellen per de bouwsteen wordt de bandbreedte voor de invulling verkend. Het zijn schetsen, het zijn geen volledig juridisch onderbouwde teksten voor in de Omgevingsvisie. Het is voldoende als vertrekpunt om aan de slag te gaan, maar kan in dit stadium nog niet helemaal volledig gegeven worden.

De Omgevingswet biedt veel vrijheid voor de toepassing van de instrumenten, ook is de invulling van de instrumenten nog in ontwikkeling. Het is dan ook te verwachten dat de bouwstenen op termijn verder aangevuld worden met nieuwe inzichten en ervaringen.

Met het beschikbaar stellen van deze bouwstenen, adviseren we om aan de slag te gaan, het voortdurende leerproces aan te gaan en kennis te blijven delen. Zodat de kennis in dit document gaandeweg verder aangevuld wordt.

2. Klimaatadaptatie in de omgevingswet

2.1 Aanpassen aan het veranderend klimaat

Het veranderend klimaat leidt tot meer kans op hevige neerslag, droogte, hitte en overstromingen. Het omgaan met deze veranderingen wordt klimaatadaptatie genoemd. Gemeenten hebben een aanzienlijke opgave om dit vorm te geven. De komst van het stelsel van de Omgevingswet is een logisch moment om deze opgaven nader in te vullen.

2.2 Gemeentelijke instrumenten Omgevingswet

Met de komst van de Omgevingswet worden de bestaande gemeentelijke instrumenten voor de ruimtelijke ordening zoals visie, beleidsplan, verordeningen, programma's, waterplan, rioleringsplan, klimaatplan, etc. omgezet en verbreed tot nieuwe instrumenten voor de **fysieke leefomgeving**. In de tabel een samenvatting van de gemeentelijke instrumenten van het Omgevingsstelsel.

 Uit de workshop: Inspiratie van initiatiefnemers is ook een doel van de Omgevingsvisie, zo draagt het bij aan de gewenste "uitnodigingsplanologie".

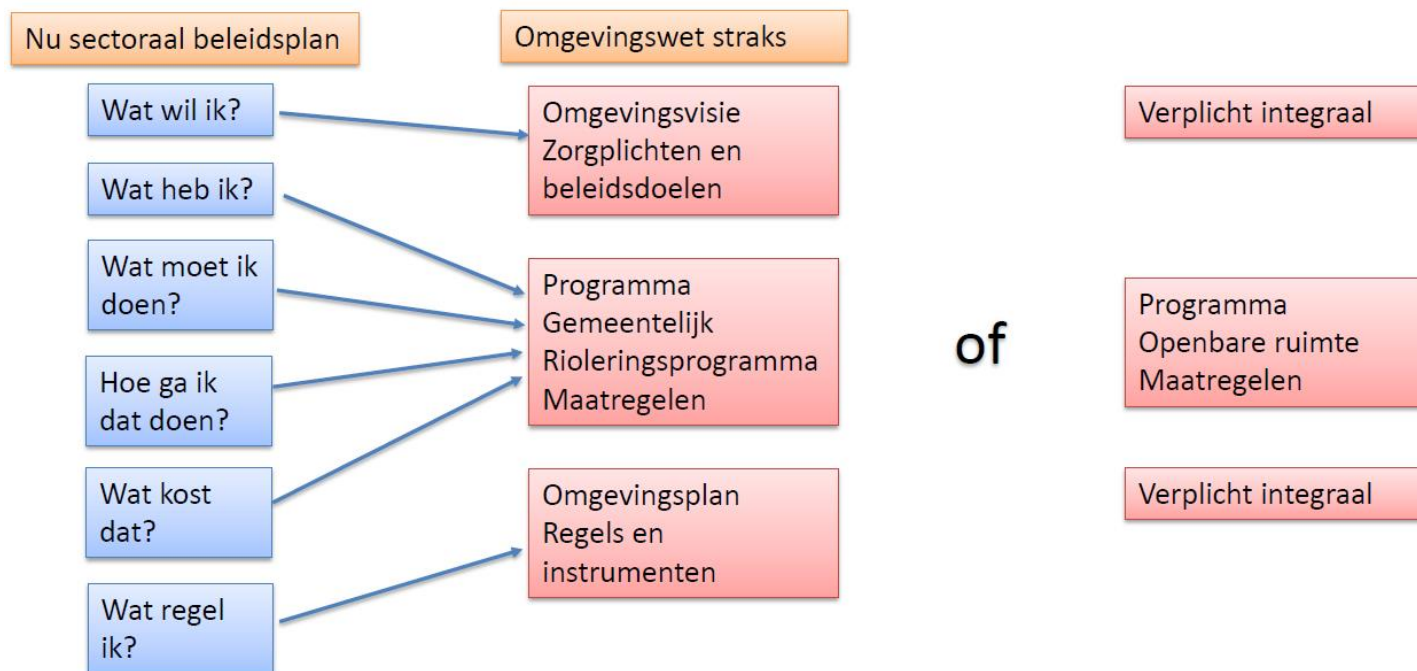
Omgevingsvisie	Omgevingsplan	Omgevings- programma	Digitale stelsel
Doelen en onderbouwing	Regels	Maatregelen	Aanwijzing gebieden, onderbouwing
Strategisch, inspirerend en kaderstellend	Uitvoeringsgericht	Uitvoeringsgericht op eigen organisatie	Zowel strategisch als uitvoeringsgericht
Bindend voor de eigen organisatie	Bindend voor eenieder	Bindend voor de eigen organisatie	Bindend voor eenieder
Beschrijving huidige situatie / omgevings-waarden als onderbouwing van gewenst behoud of gewenste verbetering.	Regels voor alle partijen; de eigen organisatie en inwoners, bedrijven, instellingen, etc.	Opgave gemeentelijke organisatie vertaald in een programma.	Aanwijzing gebieden voor gebiedsgericht beleid.
Leidende principes.	Regels rondom een omgevingsvergunning hier vastleggen.	Geeft een planning en begroting.	Kaartbeeld van huidige situatie / Omgevingswaarden als onderbouwing van gewenst behoud of gewenste verbetering.
Onderbouwing van keuzes van instrumenten.	Een verordening hemelwater hierin opnemen.	Maatregelen openbare ruimte en gemeentelijk vastgoed hier vastleggen.	
Beschrijving besturings-filosofie.		Subsidies en financiële prikkels hier vastleggen.	

De gemeentelijke instrumenten werken op aanwijzing van danwel als aanvulling op de Omgevingswet, de bijbehorende AmvB's en de instructieregels van rijk en provincie. De **Omgevingsverordening van het waterschap moet afgestemd** worden (artikel 2.2 Omgevingswet) met de invulling van de gemeentelijke instrumenten. Een doelmatige invulling van de regels en maatregelen voor de fysieke leefomgeving vergen dan ook verregaande afstemming met alle partijen. Naast deze thematische afstemming, moet de gemeente ook **integrale afwegingen** maken. Dit vergt interdisciplinaire afstemming met relevante andere thema's zoals bodem (bescherming), groen, natuur, verkeer en bouwen en het sociale domein (vooral voor hitte). De memorie van toelichting (117) geeft een indicatie van relevante thema's. Het volstaat daarbij in de meeste gevallen niet om bestaande sectorale visies, beleid, regels en programma's te bundelen.

Uit de workshop: Pas toen we alle beleidsstukken naast elkaar legden, werd duidelijk dat ze soms met elkaar botsen en dat er hiaten zijn. Daarmee werden de huidige pijnpunten zichtbaar. Met deze opgaven gaan we aan de slag.

Wat komt waar? Wat komt samen? Stof tot nadenken....

Aanvullend op de bestuursrechtelijke instrumenten, kunnen voor sommige zaken **privaatrechtelijke instrumenten** ingezet worden. Bijvoorbeeld een aanbestedingsprocedure, (exploitatie) overeenkomst of convenant. Meer informatie hierover is te vinden in de Roadmap Klimaatrobuuste gebiedsontwikkeling 2.0 (City Deal Klimaatadaptatie, 2019). De eventuele inzet van subsidie, motivatie en voorlichting wordt verankerd in de instrumenten van de Omgevingswet.

Ook kan de gemeente, zo nodig, verzoeken aan het rijk, de provincie of het waterschap om hun instrumenten in te zetten, bijvoorbeeld door de provincie te vragen om sturing op de locatiekeuzes van de bouwopgaven.

De Omgevingsvisie moet uiterlijk 1-1-2021 vastgesteld zijn. Voor de overgang naar het nieuwe instrumentarium, heeft het rijk de "**bruidsschat**" opgesteld. Een aantal zaken die met de komst van de omgevingswet worden overgeheveld van rijk naar gemeente, worden daarmee direct van rechtswege geregeld. Deze bruidsschat geldt tot 2029 en vervalt daarna. Het staat de gemeente vrij om deze zaken met de eigen instrumenten in te vullen, te laten vervallen of aan te passen.

De gemeentelijke omgevingsvisie

- **Vormvrije integrale strategisch beleidsdocument**
- **Vastgesteld door gemeenteraad en alleen zelfbindend**
- **Gaat in op huidige kwaliteit, ontwikkelingen, beheer en bescherming**
- **Geeft aan hoe taken worden ingevuld en welke ambities bestuursorgaan heeft: zorgplichten en beleidsdoelen**
- **Geeft aan hoe doelen gerealiseerd gaan worden, via maatregelen en/of regels**

In een omgevingsvisie staan de ontwikkelingen en ambities voor een grondgebied. Daarbij rekening houdend met onderwerpen als bouwwerken, infrastructuur, watersystemen, water, bodem, lucht, landschappen, natuur en cultureel erfgoed. De visie is geen gedetailleerd plan maar toont de hoofdlijnen voor het langetermijnbeleid. Het Rijk, provincie en gemeente zijn verplicht een omgevingsvisie te maken.

Centrale thema's:
Gezondheid, Leefbaarheid en Kwaliteit

Straks

De integrale omgevingsvisie zorgt voor samenhang. Het geeft ook aan wat het verantwoordelijke bestuursorgaan zelf doet en wat de verantwoordelijkheid van anderen is.

Voordelen

Een bestuursorgaan kan met de omgevingsvisie duidelijke keuzes maken en zo invloed uitoefenen op een goede fysieke leefomgeving. De inzichtelijkheid en voorspelbaarheid voor ondernemers en burgers neemt er door toe.

Participatie

Door direct betrokkenen bij de realisatie van de omgevingsvisie te betrekken, is alle kennis beschikbaar, komen alle belangen van meet af aan op tafel en ontstaat er draagvlak. Overheden moeten bij het vaststellen van omgevingsvisies aangeven hoe ze burgers, bedrijven en belanghebbende hebben betrokken.

Vorm

Een omgevingsvisie bevat de hoofdlijnen van het integrale beleid voor de fysieke leefomgeving. Er zijn verder geen vormvereisten.

3. Systematiek bouwstenen

De bouwstenen voor klimaatadaptatie in de gemeentelijke omgevingsvisie schetsen de taken, plichten en wensen. De bouwstenen zijn opgebouwd in samenhang met de gemeentelijke instrumenten Omgevingsplan, Omgevingsprogramma en Digitaal Stelsel. De samenhang met de Verordening van het waterschap wordt geduid.

3.1.1 Samenhang tussen visie, plan en programma

De bouwstenen zijn onderdeel van een logisch bouwwerk van visie, plan, programma en digitaal stelsel. Dat wat een overheid wil reguleren met het Omgevingsplan, moet immers onderbouwd worden in de Omgevingsvisie. Dat wat een overheid zichzelf oplegt in haar Omgevingsprogramma, moet ook onderbouwd worden in de Omgevingsvisie. De onderbouwende informatie en de aanduiding van gebieden en gebiedsdifferentiatie moeten openbaar beschikbaar zijn voor eenieder in het digitale stelsel.

 Uit de workshop: De huidige Gemeentelijk structuurvisie en het rioleringsplan worden straks opgesplitst in bouwstenen in de instrumenten: visie, plan (de regels) en programma. Enkele gemeente hebben hier al op voorgesorteerd met de indeling van het Rioleringsplan.

Het Rijk geeft de kaders in de Omgevingswet en bijbehorende AmvB's en de deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie is verankerd in het Nationaal Waterplan. Provincie Noord-Brabant, maakte al keuzes in haar omgevingsvisie. Vooralsnog heeft zij daarbij nog geen gebruik gemaakt van de mogelijkheid voor "instructieregels" voor waterschappen en gemeenten. De waterschappen De Dommel, Aa en Maas en Brabantse Delta geven vooralsnog aan dat zij kiezen voor een beleidsarme omzetting van de Keur naar de Omgevingsverordening. De huidige regelgeving wordt daarmee voortgezet.

 Uit de workshop: Als de (Brabantse) waterschappen kiezen voor een beleidsarme omzetting van de Keur naar de Omgevingsverordening, dan wordt daarmee waarschijnlijk niet voldaan aan de vereiste afstemming met de gemeenten en andere partijen. De deelnemers vragen zich af of deze werkwijze voldoende aansluit bij de Omgevingswet.

Nu staan de gemeenten voor de opgave om hun taken voor klimaatadaptatie in de fysieke leefomgeving vorm te geven. De instrumenten van waterschap en gemeente hebben formeel geen hiërarchische relatie. **Waterschap en gemeente bepalen in afstemming** wat ze bij welke organisatie willen regelen (artikel 2.2. Omgevingswet).

 Uit de workshop: De sterke verwevenheid van de taken van het waterschap en de gemeente maakt dat een nauwe afstemming nodig is op de thema's water, grondwater en vuilwater en de implicaties voor de fysieke leefomgeving.

3.1.1 Keuze van juiste instrument

Bij de inzet van de instrumenten van de Omgevingswet is nog een mate van vrijheid. Op hoofdlijnen is de inzet van de instrumenten helder (zie hoofdstuk 2.2), maar er is nog ruimte voor invulling op de raakvlakken.

De taken van de gemeenteraad zijn volksvertegenwoordiging, het stellen van kaders en het controleren van het College (Gemeentewet). De Omgevingsvisie wordt daarom vastgesteld door de Raad. Het is een keuze of de Raad of het College het Omgevingsplan en Omgevingsprogramma vaststellen. Deze keuze wordt ingegeven door de wettelijke taakverdeling (Gemeentewet) en het eventuele overdragen van bevoegdheden binnen de gemeente. De keuze wat te regelen in welk instrument heeft daarmee ook effecten op de rolverdeling tussen Raad en College, zowel op dat moment, als gedurende de looptijd. De mate van detail, met name in de Omgevingsvisie, heeft een grote invloed op de rolverdeling bij de vaststelling, maar ook bij de voortdurende besluitvorming op bijvoorbeeld initiatieven en vergunningaanvragen.

 Uit de workshop: De mate van detail in de Omgevingsvisie en het Omgevingsplan en de invulling hebben een wisselwerking met rolverdeling en samenwerking van Raad en College. Het is goed om beide hier in meerder stappen in mee te nemen, bijvoorbeeld aan de hand van een concrete casus.

Het verschil in looptijd betekent dat de teksten en (kaart)beelden in de Omgevingsvisie niet snel achterhaald mogen raken. In de regel worden daarom in de Omgevingsvisie weinig getalsmatige normen vastgelegd. De Omgevingsvisie geeft een onderbouwing van de keuze voor regulering, normen en aanwijzing van gebieden. Deze worden vervolgens uitgewerkt in het Omgevingsplan en Omgevingsprogramma, ondersteund met het digitale stelsel.

De Omgevingswet biedt vrijheid in de keuze van een **sturingsfilosofie**. Deze keuze heeft invloed op de vorm en invulling van de Omgevingsvisie (en -plan en -programma). Deels is dit een gemeente brede keuze op hoofdlijnen, maar ook per bouwsteen zijn keuzes mogelijk. De gemeente kan zichzelf en andere partijen regels opleggen over de vorm of wijze van participatie rondom vergunningaanvragen.

De gemeente heeft veel vrijheid om de wijze van handhaving in te vullen, door een **vergunningplicht of meldingsplicht** te benoemen.

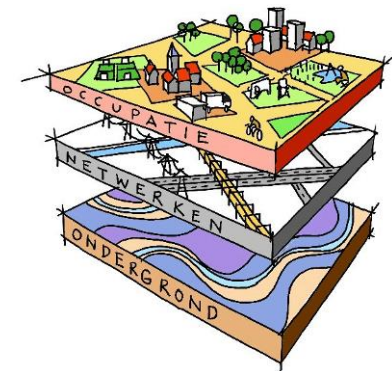
 Uit de workshop: Denk er goed over na, want een ingestelde vergunningplicht of meldingsplicht geldt dan ook voor activiteiten van de gemeente.

3.1.2 Vereisten voor bouwstenen

De bouwstenen zijn opgebouwd aan de hand van de volgende criteria:

- Concreet en toekomstbestendig geformuleerd. De Omgevingsvisie is vormvrij, bindt alleen de betrokken gemeente en kan in principe lang meegaan. De teksten, beelden en eventuele getallen/normen zijn jaren later nog actueel.
- Helder over verdeling van taken tussen de overheden, andere partijen en tussen Raad, College en ambtenaren.
- Beschrijft zo veel mogelijk doelen en geen middelen. De Omgevingswet wil een omslag maken naar het regelen van de doelen (het "wat") in plaats van de middelen (het "hoe"). Concreet voorbeeld: wel een norm voor de te bergen hoeveelheid hemelwater, oppervlakte groen, geen technisch ontwerp van hemelwatervoorziening en groen.
- Geeft onderbouwing van Omgevingsplan en Omgevingsprogramma. Met een heldere visie en doelen. Het duidt de gebiedsdifferentiatie en beschrijft de te behouden en te versterken staat of kwaliteit van de fysieke leefomgeving in de vorm van omgevingswaarden.
- Geeft rugsteun aan bestuurders en ambtenaren bij het maken van keuzes.
- Helder over juridische verantwoordelijkheid bij schade en overlast.
- Houd rekening met de milieubeginselen (Omgevingswet artikel 3.3):
 - voorzorgsbeginsel
 - beginsel van preventief handelen, op basis van het de voorkeursvolgorde uit de (voormalige) wet Milieubeheer
 - beginsel dat milieuaantastingen bij voorrang aan de bron bestreden moeten worden en
 - beginsel dat de vervuiler betaalt.

Uit de workshop: de nieuwe werkwijze van de Omgevingswet maakt dat het niet mogelijk is om eenvoudigweg alle bestaande beleidsstukken en verordeningen te bundelen. Dat levert geen werkbare Omgevingsvisie of Omgevingsplan op. Er is meer nodig. Beleid en regels moeten afgestemd worden, met een overkoepelende visie. Bijvoorbeeld het op hoofdlijnen formuleren van speerpunten en/of gidsprincipes met de lagenbenadering.

3.1.3 Bandbreedte verkennen met schetsen van teksten

Iedere bouwsteen wordt ingevuld met drie schetsen van teksten voor de Omgevingsvisie. Dit geeft een beeld van de bandbreedte van de invulling en de ruimte voor lokale afwegingen. Waar mogelijk, worden de consequenties benoemd. De schaal voor de richting van de drie tekstvoorstellen voor de bouwstenen geeft de gradaties in (beleids)vrijheid:

Regels stellen met normen

Kwalitatieve beelden

Vrije invulling bij voldoende participatie

De schetsen van teksten in de bouwstenen geven een duiding van de te maken keuzes, het zijn nog geen volledig juridisch onderbouwde kant-en-klare teksten voor in de Omgevingsvisie.

 Uit de workshop: het verbeelden van de ambities op een kaart maakt het gesprek over kansen en knelpunten concreet.

4. Invulling bouwstenen klimaatadaptatie

De invulling van de bouwstenen is een wisselwerking tussen de volgende afwegingen en processen:

- De fysieke situatie ter plekke nu
- De toekomstige fysieke situatie ter plekke
- Keuzes met betrekking tot de sturingsfilosofie
- Omgang met bestaande overeenkomsten en afspraken
- Afstemming met de bevoegde gezagen voor aanverwante en verweven taken voor onder andere oppervlaktewater, zuivering afvalwater, waterkwaliteit en drinkwater. Dit zijn Rijk, Provincie, Waterschap en drinkwaterbedrijven
- Integrale afweging en afstemming op relevante gemeentelijke taken en thema's in een intern proces
- Afstemming met externe partijen, voornamelijk via de risicodialogen klimaatadaptatie en de Omgevingsdialogen.

 Uit de workshop: de Omgevingsvisie vergt een integrale aanpak. Ambtenaren op het thema klimaatadaptatie zijn gewend om integraal te werken, toch wordt het opstellen van de Omgevingsvisie ook voor hen een omvangrijke opgave.

De Omgevingswet schrijft voor om regels zo veel mogelijk de vorm te geven van **doelvoorschriften** (artikel 4.22 Omgevingswet), dus het "wat" (de prestaties die we willen bereiken). De middelen, het "hoe" wordt daarmee zo veel mogelijk vrij gelaten.

Overigens biedt de Omgevingswet met Artikel 4.7 de mogelijkheid om, in plaats van een voorgeschreven maatregel, een **gelijkwaardige maatregel** toe te passen als het bevoegd gezag daarvoor toestemming heeft gegeven. Met de gelijkwaardige maatregel moet ten minste hetzelfde resultaat worden bereikt als met de voorgeschreven maatregel is beoogd. Dit biedt extra ruimte voor maatwerk en innovatie.

4.1 Klimaatadaptatie in de instrumenten van waterschap en provincie

De taakverdeling voor klimaatadaptatie en water blijven onder de Omgevingswet verdeeld over meerdere overheden. Hier een korte schets daarvan.

De zuivering van stedelijk afvalwater met een zuiveringstechnisch werk is de taak van het waterschap (Omgevingswet, artikel 2.17, lid 1a 2). Daarbij moet een zuiveringstechnisch werk zodanig ontwerpen, gebouwd, geëxploiteerd en onderhouden worden dat deze onder alle normale plaatselijke weersomstandigheden op bevredigende wijze kan blijven functioneren (Besluit Kwaliteit Leefomgeving, artikel 3.18). Ook het beheer van watersystemen is de taak van het waterschap (voor zover aan het waterschap toegedeeld bij provinciale verordening of bij ministeriële regeling, Omgevingswet, artikel 2.17).

De provincie stelt de kaders voor het regionale waterbeheer en voor grondwater met de doelstellingen voor de Kaderrichtlijn Water, de normen voor secundaire waterkeringen en de NBW-normen voor overstromingen. De provincie is ook het bevoegd gezag voor zwemwater en zwembaden (hoofdstuk 15 van het Besluit activiteiten leefomgeving).

Bij dit stuk de notie dat met de vaststelling van de AmvB's Besluit Kwaliteit Leefomgeving en Besluit Activiteiten Leefomgeving een aantal zaken voor klimaatadaptatie en waterbeheer, ten opzichte van de conceptteksten, zijn aangepast. Daarmee zijn sommige informatiebronnen achterhaald.

4.2 Klimaatadaptatie in de gemeentelijke omgevingsvisie

De bouwstenen klimaatadaptatie in de gemeentelijke Omgevingsvisie vormen de onderbouwing en het kader voor:

- Invulling van de **zorgplichten** van de gemeente:
 - Inzameling en transport van stedelijk afvalwater (artikel 2.16, lid 1a 3 Omgevingswet)
 - Zorg voor afvloeien hemelwater (artikel 2.16, lid 1a 1 Omgevingswet)
 - Zorg van structurele problemen grondwaterstanden (artikel 2.16, lid 1a 2 Omgevingswet).
 - Zorg voor een duurzame veiligstelling van de openbare drinkwatervoorziening (Drinkwaterwet, artikel 2)
 - Zuivering van stedelijk afvalwater, in gevallen waarin is gekozen voor een alternatief passend systeem door het waterschap (artikel 2.16, lid 1a 5 Omgevingswet).
- Invulling van de gemeentelijke taken op het **ontwerp, bouw en onderhoud van de riolering** (artikel 3.17 Besluit Kwaliteit Leefomgeving), zodanig dat:
 - het zoveel mogelijk berekend is op de eigenschappen, samenstelling en hoeveelheid van het afvalwater,
 - lekkage zoveel mogelijk wordt voorkomen, en
 - het aantal overstortingen zo beperkt is als voor een doelmatig beheer van afvalwater mogelijk is.
- Invulling van de nieuwe **beleidsvrijheden**:
 - Deregulering van regels voor lozingen in de riolering, bodem en op het oppervlaktewater,
 - Deregulering van regels voor bouwen,
 - Het vervallen van de goedkeuringsbevoegdheid van de provincie voor de gemeentelijke zorgplicht afvalwater in het buitengebied;
 - Het vervallen van de wettelijke planverplichting van het Gemeentelijk RioleringsPlan (GRP). Wel is het noodzakelijk om de diverse onderdelen (visie, afspraken, programma, planning en budgetten) vast te leggen in de instrumenten van de Omgevingswet.
- Invulling van eventueel **instructieregels van het rijk** (Omgevingswet artikel 2.25).
- Invulling van eventueel **instructieregels van de provincie** voor het Omgevingsplan of Omgevingsprogramma (Omgevingswet artikel 2.23), provinciale instructieregels voor de Omgevingsvisie zijn niet toegestaan.
- Invulling en borging van **de afspraken met het waterschap**.

 Uit de workshop: Heb het lef om aan de gestelde ambities vast te houden, ook als er moeilijk afwegingen gemaakt moeten worden tussen thema's of tijdhorizonten. Bijvoorbeeld als op een plek de keuze ontstaat tussen bomen kappen en parkeren of het rendement van zonnepanelen.

4.3 Bouwsteen: afstemming

De Omgevingswet (artikel 2.2) schrijft voor dat een bestuursorgaan bij de uitoefening van zijn taken en bevoegdheden rekening houdt met de taken en bevoegdheden van andere bestuursorganen en zo nodig **afstemt** met deze andere bestuursorganen. Het **watertoets** proces is overgegaan in het Besluit kwaliteit leefomgeving (artikel 5.22 en toelichting 8.1.5.2) als de "weging van het waterbelang in het omgevingsplan". Hiermee blijft de afstemming met waterschap en gemeente per vergunningaanvraag geborgd. Voor de Omgevingsvisie is de weging van het waterbelang niet expliciet benoemd, omdat dit al voldoende geborgd is (Omgevingswet, artikel 2.2 en Algemene wet bestuursrecht artikel 3:2). In het Deltaprogramma 2015 en de Tussentijdse wijziging van het Nationaal Waterplan is afgesproken om de watertoets uit te voeren bij alle (voorheen: ruimtelijke) plannen en om de waterbeheerders daar zo vroeg mogelijk bij te betrekken.

Het is wenselijk om de wijze en mate van afstemming van het waterbelang vast te leggen in de Omgevingsvisie. Een duiding van "voldoende participatie" wordt naar verwachting overkoepelend voor de gehele Omgevingsvisie opgesteld.

Schets teksten afstemming waterbelang 		
Omgevingsvisie	Omgevingsprogramma /Omgevingsplan	Duiding
<i>De gemeente zoekt tijdig afstemming met waterschap en provincie over het waterbelang is noodzakelijk.</i>	<i>We gaan alle gemeentelijke ruimtelijke plannen vroegtijdig bespreken met de bevoegde gezagen. Dit betreft ruimtelijke plannen met impact op het waterketen en watersysteem. Bij alle vergunningaanvragen en initiatieven van derden die bij de gemeente binnenkomen,</i>	Het gaan om eigen projecten van de gemeente en projecten van andere partijen. Geef helder aan of de gemeente de trekker is voor afstemming van projecten van externe partijen en of dit alleen formele vergunningaanvragen en meldingen betreft of ook (vergunning vrije) initiatieven.

	<i>verzoeken wij aan de initiatiefnemer om afstemming te organiseren.</i>	
<i>De gemeente zoekt tijdig afstemming met waterschap en provincie over het waterbelang. De gemeente heeft een contactpersoon die benaderbaar is door provincie en waterschap voor afstemming van het waterbelang.</i>	<i>In het Omgevingsprogramma wordt tijd en budget gereserveerd voor de contactpersonen.</i>	
<i>De gemeente zoekt tijdig afstemming met waterschap en provincie over het waterbelang.</i>	<i>In het Omgevingsprogramma wordt tijd en budget gereserveerd voor vaste ambtelijke en bestuurlijke overleggen tussen gemeente, waterschap en provincie hebben ieder XX weken een vast overlegmoment.</i>	Deels zijn deze overlegstructuren al in werking. Dit kan geborgd en uitgebreid worden.

4.4 Bouwsteen: Omgevingswaarden

Met de Omgevingsvisie stelt de gemeente overkoepelende beleidsdoelen, onder andere voor veiligheid, gezondheid, milieu en beheer van watersystemen (Omgevingswet, artikel 2.1). Klimaatadaptatie is een onderdeel van de nadere uitwerking van deze beleidsdoelen in de Omgevingsvisie.

Uit de Workshop: De Omgevingsvisie (en het Omgevingsplan) zijn een goede aanleiding om het verhaal consistent op te bouwen, van visie, naar doel, regels en maatregelen.

En: De opgave om integraal te werken biedt kansen voor het realiseren van klimaatadaptatie.

De Omgevingsvisie geeft verplicht ook een duiding van de belangrijkste “**Omgevingswaarden**” in woord en kaartbeeld. De kaartbeelden moeten openbaar beschikbaar zijn in het digitale stelsel. De Omgevingswaarden vormen de beleidsdoelen en de onderbouwing voor de regels en maatregelen in het Omgevingsplan en Omgevingsprogramma voor behoud en verbetering van de huidige situatie. Het opstellen van deze teksten en beelden is een uitdagende opgave om voldoende detailniveau en onderbouwing te geven terwijl het ook toekomstvast moet zijn.

De resultaten uit de **klimaatstresstest en de risicodialogen** kunnen in de bouwsteen vertaald worden in Omgevingswaarden, opgaven en **kansen**. Denk hierbij vanuit de lagenbenadering voor locatiekeuzes van functies, kansen voor herstel van (grond)watersysteem en natuur. Het benutten van de ondergrond door infiltreren regenwater, bergen op lagere delen, bebouwing op hogere delen.

Schets teksten onderbouwing Omgevingswaarden

Omgevingsvisie	Omgevingsprogramma /Omgevingsplan	Duiding
<p><i>Leefbaarheid (veiligheid en kwaliteit)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Klimaatbestendig bouwen en inrichten</i> ○ <i>Waterkwaliteit en ecologische inrichting</i> ○ <i>Ontvlechten stedelijk afvalwater</i> ○ <i>Voorkomen verspreiding ongewenste stoffen</i> ○ <i>Sluiten kringlopen</i> <p><i>Gezondheid</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Voorkomen contact afvalwater</i> ○ <i>Verminderen van risico's bij hitte</i> <p><i>Wijze van "sturing" via programma en regelgeving (bron: Bouwsteen omgevingsvisie en programma, Ambient Advies, 2019)</i></p>	<p><i>Definities van wateroverlast, hitte overlast en droogte overlast.</i></p> <p><i>Deze omgevingswaarden zijn een inspanningsverplichting.</i></p>	<p>In de andere delen van het Omgevingsplan en Omgevingsprogramma wordt naar de Omgevingswaarden verwezen. De normen voor overstromingen worden door de bevoegde gezagen gesteld.</p>
<p><i>De belangrijkste omgevingskwaliteit is de aanwezigheid van kwel, wijst, (grond)watergebonden natuur (Natte natuurparels), recreatief waardevol water, de Naad van Brabant. In de diepere ondergrond bevindt zich de strategische grondwatervoorraad en de drinkwatervoorziening. etc.</i></p> <p><i>De knelpunten hierbij zijn: te veel, te weinig en samenstelling van het water.</i></p>	<p><i>Hier komen alle maatregelen en regels voor behoud, bescherming of verbetering van deze omgevingskwaliteiten.</i></p>	<p>Het programma en de regels voor behouden, beschermen, verbeteren en toekomstbestendig en klimaatbestendig maken van deze omgevingskwaliteiten, inclusief monitoring.</p>

Deze waardevolle Omgevingskwaliteiten gaan we behouden, beschermen, verbeteren en toekomstbestendig en klimaatbestendig maken. Groenblauw is het leidende principe. Daarvoor is de lagenbenadering leidend en beschouwen we alle dimensies in ruimte en tijd.		
---	--	--

4.5 Bouwstenen: zorgplicht hemelwater

De gemeente is verantwoordelijk voor **inzameling van afstromend hemelwater** van percelen waarvan de eigenaren niet zelf kunnen voorzien in afvoer naar oppervlaktewater of bodem.

Als de gemeente hemelwater inzamelt, is ze ook verantwoordelijk voor de verdere omgang, inclusief de lozing op oppervlaktewater of in de bodem. Bij lozing op de riolering of op het oppervlaktewater is afstemming nodig met het waterschap. Deze zorgplicht is gelijk gebleven (Omgevingswet, artikel 2.16) aan de oude Waterwet (artikel 3.5) en vereist beperking van het aantal overstorten uit de riolering.

Met deze bouwsteen moet de zorgplicht ingevuld en geduid worden als onderbouwing van eventuele regels in het Omgevingsplan en van eigen activiteiten en investeringen in het Omgevingsprogramma.

De grondslag voor het **aansluitvoorschrift** (volledige titel: Lozingsregels huishoudelijk afvalwater, regenwater, grondwater, etc" en de " Vergunningplicht overige lozingen in bodem en schoonwaterriool") vervalt op rijksniveau. De bevoegdheid om een aansluitvoorschrift te stellen wordt via de **bruidsschat** toegevoegd aan alle omgevingsplannen. Dat wil dus zeggen dat de huidige rijksregels hiervoor van rechtswege in de gemeentelijke regels komen tot en met 2029. De gemeente kan met de eigen instrumenten eigen regels stellen of afzien van regels voor het aansluiten van hemelwaterleidingen.

4.5.1 Bouwsteen: verwerking hemelwater

Eventuele **normen** aan hemelwateroverlast of waterberging worden vastgelegd in het Omgevingsplan. Eventuele regels voor verwerking of berging van hemelwater gelden daarmee alleen voor vergunningplichtige bouwwerken.

De keuze om al dan niet normen te stellen wordt vastgelegd in de Omgevingsvisie. Bij deze keuze is afstemming gewenst met het waterschap en/of andere relevante partijen in de risicodialogen klimaatadaptatie.

Ter onderbouwing van de opgave voor hemelwater is het wenselijk om in de Omgevingsvisie de **effecten van en oplossingen voor klimaatverandering** te benoemen. Als daarbij een kaartbeeld van de stresstesten getoond wordt, moet duidelijk zijn dat dit een momentopname is. Voor een actueel beeld kan beter verwezen worden naar **actuele kaartbeelden in het digitale stelsel**.

 Uit de workshop: gebiedskennis is de basis voor beleid in de fysieke leefomgeving. Kaartbeelden bieden onderbouwing en duiding. Invulling van het digitaal stelsel is daarom een wezenlijk onderdeel van de gemeentelijke instrumenten van de Omgevingswet.

Gebiedsdifferentiatie kan wenselijk zijn op basis van bijvoorbeeld de fysieke situatie van het rioolstelsel, type bebouwing, (doorlatendheid van de) ondergrond, grondwaterstanden, bestand of nieuwbouw, etc. Per gebied kunnen dan regels gesteld worden. In dat geval moeten de gebieden op kaart openbaar beschikbaar zijn in het digitale stelsel.

Schets teksten verwerking hemelwater		
Omgevingsvisie	Omgevingsplan	Duiding
<p><i>Het klimaat verandert en de kans op hevige neerslag neemt toe. We ondervangen dat met vergroting van de sponswerking en met de trits vasthouden, bergen en afvoeren. De eigenaar van een perceel is zelf verantwoordelijk voor verwerking van het hemelwater op eigen terrein. Dit mag niet leiden tot afwenteling, schade of overlast op aangelegen percelen.</i></p> <p><i>De gemeente stelt normen voor de verwerking van hemelwater. Bij nog hevigere neerslag neemt de gemeente de verwerking over. De gemeente is niet aansprakelijk voor schade en overlast.</i></p>	<p><i>Het is verboden vanaf een nieuw verhard oppervlak hemelwater te lozen op de riolering of openbaar terrein.</i></p> <p><i>Toevoegen: normen in mm, m³ en/of tijdseenheden. Of verwijzen naar "de meest recente KNMI-statistiek of norm".</i></p>	<p>De verantwoordelijkheid voor werking van hemelwater ligt tot een bepaald niveau bij de eigenaar. Dit geldt dus ook voor de gemeente voor de inrichting van de openbare ruimte. Dit wordt controleerbaar met normen in het Omgevingsplan en -programma. De eigen verantwoordelijkheid gaat tot een gedefinieerde omvang. Het moet duidelijk zijn dat de gemeente niet aansprakelijk is bij heviger neerslag.</p>
<p><i>Het klimaat verandert en de kans op hevige neerslag neemt toe.</i></p> <p><i>De eigenaar van een perceel is zelf verantwoordelijk voor verwerking van</i></p>	<p><i>Het is verboden vanaf een nieuw verhard oppervlak hemelwater te lozen op de riolering of openbaar terrein.</i></p>	<p>De verantwoordelijkheid voor werking van hemelwater ligt tot een bepaald niveau bij de eigenaar. Dit geldt dus</p>

<p><i>het hemelwater op eigen terrein. Dit mag niet leiden tot afwenteling, schade of overlast op aangelegen percelen.</i></p> <p><i>Bij extreme neerslag neemt de gemeente de verwerking over. De gemeente is niet aansprakelijk voor schade en overlast in die gevallen.</i></p>	<p><i>Hier worden geen normen gesteld.</i></p>	<p>ook voor de gemeente voor de inrichting van de openbare ruimte. Zonder normen is er geen duiding of de opvang van hemelwater voldoende is.</p>
<p><i>Het klimaat verandert en de kans op hevige neerslag neemt toe. Gezamenlijk bepalen de betrokken overheden en partijen de verantwoordelijkheden en het accepteren van eventuele schade en overlast. Dit doen we in een traject van participatie, in de vorm van risicodialogen klimaatadaptatie, desgewenst met maatwerk per gebied.</i></p>	<p><i>In de risicodialoog hebben de betrokken partijen gezamenlijk besloten hoe en hoeveel hemelwater opgevangen moet worden om overlast en schade te vermijden. De resultaten worden in het Omgevingsplan en onderlinge afspraken vastgelegd. De maatregelen die de gemeente oppakt, worden vastgelegd in het Omgevingsprogramma.</i></p>	<p>De normen en aanpak bepalen we samen in een risicodialoog. Naar verwachting geeft de gemeente voor alle thema's overkoepelend een duiding van "voldoende participatie".</p>
<p><i>Bij bouw en renovatie van gebouwen streeft de gemeente naar meer hemelwaterberging op groene of waterbergende daken.</i></p>	<p><i>Bij nieuwbouw of renovatie is de toepassing van een groen of waterbergend dak verplicht, met een minimale waterbergingscapaciteit van XX mm</i></p>	<p>Dit is een aanvullende technische bouwregel, zoals voorgesteld in de Handreiking decentrale regelgeving klimaatadaptief bouwen en inrichten (Min BZK, 2020)</p>

Desgewenst kan de gemeente ook voor **bestaande situaties actieve verplichtingen** opstellen. Bijvoorbeeld voor het afkoppelen van bestaande verhardingen. Dit wordt vooralsnog gezien als een ingrijpende aanpak voor de betrokkenen. Bij toepassing hiervan is een sterke onderbouwing nodig in de Omgevingsvisie, aangevuld met een termijn en mogelijk ook een activiteit in het Omgevingsprogramma met voorlichting of advies.

Schets teksten actieve verplichting verwerking hemelwater

Omgevingsvisie	Omgevingsplan	Duiding
<p><i>Het klimaat verandert en de kans op hevige neerslag neemt toe. Dit vergt grote inspanningen, ook op particulier terrein.</i></p> <p><i>De eigenaar van een perceel is op termijn zelf verantwoordelijk voor verwerking van hemelwater met een redelijke overgangstermijn.</i></p>	<p><i>Het is vanaf datum XX verboden vanaf een nieuw verhard oppervlak hemelwater te lozen op de riolering of openbaar terrein.</i></p> <p><i>Toevoegen: normen in mm, m³ en/of tijdseenheden. Ook kan verwezen worden naar "de meest recente KNMI-statistiek of norm".</i></p>	<p>De formulering geeft een actieve verplichting tot het verwerken van hemelwater op eigen perceel, met een redelijke overgangstermijn.</p>
<p><i>Het klimaat verandert en de kans op hevige neerslag neemt toe. Dit vergt grote inspanningen, ook op particulier terrein.</i></p> <p><i>De eigenaar van een perceel is op termijn zelf verantwoordelijk voor verwerking van hemelwater. De gemeente helpt met advies en voorlichting.</i></p>	<p><i>In het Omgevingsprogramma wordt ruimte opgenomen voor actieve voorlichting, advisering en eventueel ook subsidies voor perceel eigenaren.</i></p>	<p>Met deze formulering wordt de actieve verplichting ondersteund met advies en hulp door de gemeente. Deze activiteiten van de gemeente worden opgenomen in het Omgevingsprogramma.</p>
<p><i>Het klimaat verandert en de kans op hevige neerslag neemt toe. Dit vergt grote inspanningen, ook op particulier terrein.</i></p> <p><i>Gezamenlijk bepalen de betrokken overheden en partijen de verantwoordelijkheden. Dit doen we in een traject van participatie, met risicodialogen klimaatadaptatie, desgewenst met maatwerk per gebied.</i></p>	<p><i>In de risicodialoog hebben de betrokken partijen gezamenlijk besloten hoe en hoeveel hemelwater opgevangen moet worden om overlast en schade te vermijden. De resultaten worden in het Omgevingsplan en onderlinge afspraken vastgelegd. De maatregelen die de gemeente oppakt, worden vastgelegd in het Omgevingsprogramma.</i></p>	<p>De normen en aanpak bepalen we samen in een risicodialoog. Naar verwachting geeft de gemeente voor alle thema's overkoepelend een duiding van "voldoende participatie".</p>

4.5.1 Bouwsteen: Hoogtes en afstromend hemelwater

Om de kans op wateroverlast en -schade door instromend (hemel) water te verminderen, kan in het Omgevingsplan een norm of advies voor een **vloer-, drempelpeil of bouwhoogte** en voor het **peil van perceel of tuin** vastgelegd worden. Daarvoor is een onderbouwing in de Omgevingsvisie nodig. Dit kan verder onderbouwd worden met het ontsluiten van de kaart stresstest hevige neerslag in het digitale stelsel.

Schets tekst eisen aan hoogteligging		
Omgevingsvisie	Omgevingsplan	Duiding
<i>Om het risico op overlast en schade door instromend hemelwater te verminderen, stelt de gemeente regels aan de hoogte waarop gebouwd wordt en aan de hoogte waarop het perceel mag liggen.</i>	<i>Het vloerpeil/ de drempelhoogte/ bouwpeil van een nieuw te bouwen pand moet minimaal XX cm hoger liggen dan YY. Het perceel en de tuin mogen niet hoger liggen dan de naastgelegen percelen en het vloerpeil van naastgelegen panden.</i>	De gemeente controleert aan de hand van normen en een meldingsplicht of vergunningplicht.

4.5.1 Bouwsteen: programma verwerking hemelwater

Ter onderbouwing van de maatregelen in het eigen Omgevingsprogramma moet de Omgevingsvisie een beschrijving geven van de huidige situatie van de verwerking van hemelwater en de opgaven daarbij. Daarmee wordt een groot deel van het huidige **Gemeentelijk Rioleringsplan** omgezet.

De Omgevingswet maakt het mogelijk om desgewenst een fonds of boete in te stellen voor financiering van berging of verwerking van hemelwater.

Ter onderbouwing van de opgave voor hemelwater is het wenselijk om in de Omgevingsvisie de **effecten van klimaatverandering te benoemen**. Als daarbij een kaartbeeld van de stresstesten getoond wordt, moet duidelijk zijn dat dit een momentopname is. Voor een actueel beeld kan beter verwezen worden naar actuele kaartbeelden in het digitale stelsel.

Schets teksten onderbouwing maatregelen hemelwater

Omgevingsvisie	Omgevingsprogramma	Duiding
<p><i>Bij extreme neerslag kan het water door de vele verhardingen niet snel genoeg in de bodem zakken. Dit zorgt voor lokale wateroverlast.</i></p> <p><i>We gaan water beschouwen als schaarse grondstof die we willen vasthouden wanneer het regent om het te kunnen gebruiken in perioden van droogte.</i></p> <p><i>Met een beter functionerend bodem- en watersysteem en meer groen, zijn we beter bestand tegen hevige neerslag, extreme hitte en droogte.</i></p>	<p><i>Hier komen alle maatregelen in de openbare ruimte, de planning en budgetten.</i></p>	<p>Het programma voor hemelwater van de gemeente.</p>
<p><i>De gemeente ondersteunt eigenaren van (deels) verharde percelen bij het verwerken van hemelwater.</i></p>	<p><i>De gemeente stelt in jaar Xx een subsidie of financiële prikkel in om eigenaren van (deels) verharde percelen (particulieren, bedrijven en instellingen) te motiveren voor het afkoppelen van hemelwater.</i></p>	<p>De gemeente stelt een subsidie of financiële prikkel in met het Omgevingsprogramma.</p>
<p><i>De gemeente heeft een bodem- en watersysteem dat bestand is tegen het veranderende klimaat. Zo verminderen we wateroverlast en droogte bij de toenemende weersextremen.</i></p>	<p><i>Hier komen alle maatregelen in de openbare ruimte, de planning en budgetten.</i></p>	<p>Het programma voor hemelwater van de gemeente.</p>

4.6 Bouwstenen: grondwater kwaliteit en kwantiteit

Voor het grondwater zijn de taken van provincie, waterschap en gemeente nauw verweven. Bij de invulling van thema's grondwaterkwaliteit en grondwater kwantiteit in de gemeentelijke instrumenten is een nauwe afstemming daarom noodzakelijk. Het Rijk heeft in het Besluit kwaliteit leefomgeving instructieregels opgenomen voor grondwaterbeschermingsgebieden. De gemeente is niet verplicht om een programma voor grondwater vast te stellen, maar mag dit wel doen. Voor een aantal zaken is het gemeentelijk instrumentarium het meest geëigend voor bescherming en regulering van het grondwater.

4.6.1 Bouwsteen: zorgplicht grondwater

De gemeentelijke zorgplicht voor het grondwater (Omgevingswet, artikel 2.16 is met de omgevingswet gelijk gebleven. Dit betekent dat de gemeente verantwoordelijk is voor maatregelen in de openbare ruimte om structureel nadelige gevolgen van de grondwaterstanden voor de aan die grond gegeven bestemming zo veel mogelijk te voorkomen. Althans, voor zover de maatregelen doelmatig zijn en niet tot de zorg van het waterschap of de provincie behoren. Vaak zal het gaan om het aanbieden van inzamelvoorzieningen voor overtollig grondwater. Als de gemeente inzamelt, is ze ook verantwoordelijk voor de verdere omgang met het grondwater. Ook is zij aanspreekpunt bij grondwaterproblemen: zij heeft de regie bij het onderzoeken van oorzaken en oplossingen.

Voor de invulling van deze zorgplicht moet de gemeente in de Omgevingsvisie haar taken duiden en in de Omgevingsvisie of het Omgevingsplan een omschrijving geven van "**structureel nadelige gevolgen van grondwaterstanden**". De keuze van het instrument is afhankelijk van de toekomstvastheid van de definitief. Dit is daarmee afhankelijk van de situatie ter plekke. In de meeste gevallen kan de tekst overgenomen worden uit het vigerend Rioleringsplan.

De opgaven voor grondwater kunnen nader geduid worden met kaartbeelden van gebieden met te veel en te weinig of van grondwaterstanden in het digitale stelsel.

Hierbij is ook aandacht nodig voor het duiden van de risico op schade en overlast bij **tijdelijke grondwateronttrekkingen**. In overleg kan bepaald worden of dit opgenomen wordt in het Omgevingsplan van de gemeente of de Omgevingsverordening van het waterschap.

 Uit de workshop: ook tijdelijke onttrekkingen kunnen leiden tot schade aan gronden en gebouwen. Geef dit in de instrumenten van gemeente of waterschap een plek.

Schets teksten Zorgplicht grondwater

Omgevingsvisie	Omgevingsplan	Duiding
<p><i>Grondwater is onze zoetwatervoorraad en voeding voor planten. Zowel te veel als te weinig grondwater kan tot hinder en schade leiden.</i></p> <p><i>Vanuit de zorgplicht voor grondwater staat de gemeente aan de lat in de openbare ruimte. Op eigen terrein staat de perceeleigenaar zelf aan de lat voor het vermijden van grondwateroverlast.</i></p>	<p><i>De gehanteerde definitie van term "structureel" bij grondwateroverlast is XX.</i></p> <p><i>Geven van definities voor "hinder" en "schade" en de rol van de gemeente in die gevallen.</i></p> <p><i>In het Omgevingsprogramma opnemen: de maatregelen die de gemeente treft, waaronder het (onderhoud van) een grondwatermeetnet.</i></p>	<p>Meestal kan de tekst overgenomen worden uit het Rioleringsplan. Inclusief de definitie van "structureel nadelige gevolgen van grondwaterstanden".</p>
<p><i>In de gemeente is momenteel geen hinder of schade te verwachten door te hoge of te lage grondwaterstanden. Een eigenaar van een perceel is zelf verantwoordelijk om te zorgen dat (nieuwe) ingrepen niet leiden tot schade of overlast.</i></p>	<p><i>Evt aangevuld met regels.</i></p>	<p>Met deze formulering wordt de verantwoordelijkheid bij ingrepen bij de eigenaar gelegd.</p>
<p><i>Het klimaat verandert en de kans op te hoge en te lage grondwaterstanden neemt toe.</i></p> <p><i>Gezamenlijk bepalen de betrokken overheden en partijen de verantwoordelijkheden en het accepteren van eventuele hinder en schade. Dit doen we in een traject van participatie, met risicodialogen klimaatadaptatie, desgewenst met maatwerk per gebied.</i></p>	<p><i>In de risicodialogo hebben de betrokken partijen gezamenlijk besloten wanneer ingrijpen nodig is om hinder en schade door te hoge en te lage grondwaterstanden te vermijden. De resultaten worden in het Omgevingsplan en onderlinge afspraken vastgelegd. De maatregelen die de gemeente oppakt, worden vastgelegd in het Omgevingsprogramma.</i></p>	<p>De normen en aanpak bepalen we samen in een risicodialogo. Naar verwachting geeft de gemeente voor alle thema's overkoepelend een duiding van "voldoende participatie".</p>

4.6.2 Bouwsteen: grondwaterkwaliteit en lozingen in bodem

In de Omgevingswet behoudt het grondwater een gelijkwaardig beschermingsniveau (Besluit kwaliteit leefomgeving, artikel 2.13), vanuit de Kaderrichtlijn water (Kaderrichtlijn Water, punt 2.1.2 van bijlage V) en de Grondwaterrichtlijn en de maatschappelijke opgaven.

De provincie is en blijft bevoegd gezag voor grote onttrekkingen van grondwater voor (meer dan 150.000 m³/jaar water) en de daarmee samenhangende infiltraties (Besluit Activiteiten Leefomgeving, artikel 16.4). Voor **kleine onttrekkingen** is het waterschap in principe het bevoegd gezag, maar kan de gemeente ook regels stellen in het Omgevingsplan.

Bodemverontreinigingen die beschikt zijn als 'ernst en spoed' worden opgepakt onder de bestaande bodemconvenanten. De gemeente wordt het bevoegd gezag voor **historische** bodemverontreinigingen en het beheer van historische grondwaterverontreiniging wordt een integraal onderdeel van het beheer van het watersysteem.

Voor de invulling van de thema's bodem en grondwaterkwaliteit in de Omgevingsvisie kan de trekkersrol opgepakt worden door de specialisten bodem (verontreiniging) en grondwaterkwaliteit. Daarom worden hier vooralsnog geen tekstvoorstellen opgenomen.

 Uit de workshop: de thema's klimaatadaptatie, water, grondwater en bodem zijn nauw met elkaar verbonden. Afstemming met de diverse specialisten is daarom gewenst.

De provincie kan met een **instructieregel** een gemeente verplichten in het omgevingsplan regels op te nemen over grondwater. Bijvoorbeeld voor het verwijderen of beheersen van een bodemverontreiniging, ter bescherming van het grondwater. Ook kunnen instructieregels van de provincie aanwijzingen geven voor de bescherming van de kwaliteit en kwantiteit van grondwatervoorraden voor natuur, drinkwater of industriële onttrekkingen. Vooralsnog stelde de provincie Brabant hiervoor geen instructieregels.

De **bruidsschat** omvat de "Lozingsregels huishoudelijk afvalwater, regenwater, grondwater, etc" en de " Vergunningplicht overige lozingen in bodem en schoonwaterriool". Dat wil dus zeggen dat de huidige rijksregels hiervoor van rechtswege in de gemeentelijke regels komen tot 2029. De gemeente kan met de eigen instrumenten eigen regels stellen of afzien van regels voor de bescherming van het grondwater.

Het Besluit bouwwerken leefomgeving biedt gemeenten geen ruimte om in het omgevingsplan technische bouwregels te stellen die op het besluit afwijken of het aanvullen met eisen aan de materialisatie zoals **uitlogende materialen** (bv geen lood of zink op oppervlakken waar hemelwater afstroomt).

het Besluit activiteiten leefomgeving (artikel 2.12) biedt ruimere mogelijkheden voor maatwerk (dan de huidige wetgeving). In de meeste gevallen kan zowel met een maatwerkvoorschrift (een individuele beschikking) als met een maatwerkregel (een generieke regel in het omgevingsplan of de waterschapsverordening) worden afgeweken van het Besluit activiteiten leefomgeving. Zo is het mogelijk om bedrijven te verplichten om relatief schoon of gezuiverd bedrijfsafvalwater te infiltreren in de bodem en zo af te wijken van de voorgeschreven “**lozingsroute**”.

4.6.1 Bouwsteen: grondwater kwantiteit

Bij extreme droogte kan een gemeente **verbieden om te beregenen met drinkwater**. Daarvoor regelt de gemeente in het Omgevingsplan de bevoegdheid voor burgemeester en wethouders (Omgevingswet, artikel 19.0). Dit is een aanvulling op het beregeningsverbod dat het waterschap kan instellen voor beregenen met grondwater of oppervlaktewater.

Bij de aanleg van drainage door de perceel eigenaar is in eerste instant het waterschap het bevoegd gezag op basis van de resulterende lozing in oppervlaktewater. Als de drainage loost op de riolering is de gemeente het bevoegd gezag. Het is voorsnog niet zeker of een gemeente regels mag stellen aan de aanleg van (perceels) **drainage**, behalve met regels over de lozing als onderdeel van de grondwaterzorgplicht.

4.7 Bouwstenen: zorgplichten afvalwater

De regelgevende bevoegdheid voor lozingen van afvalwater verschuift van het rijk naar gemeenten en waterschap. De gemeente heeft de taak van inzameling en transport van stedelijk afvalwater (Omgevingswet, artikel 2.16). De Omgevingswet stelt (artikel 3.16) regels over het ontwerp, de bouw en het onderhoud van openbare vuilwaterriolen. Het Rijk geeft aanvullende instructieregels (Omgevingswet, artikel 2.31) voor het beschermen van de gezondheid en het beheer van watersystemen, in ieder geval over het ontwerp, de bouw en het onderhoud van openbare vuilwaterriolen. De regels geven uitvoering aan de richtlijn stedelijk afvalwater.

Het Rijk stelt in de nieuwe Omgevingswet alleen nog lozingsregels voor de meest milieubelastende activiteiten waterschappen (Besluit kwaliteit leefomgeving, artikel 8.22 en 8.23). Waterschappen en gemeenten moeten dus, in afstemming, in de waterschapsverordening en/of het Omgevingsplan regels vaststellen voor overige lozingen van afvalwater. Het waterschap is in de meeste gevallen de beheerder van de ontvangende zuivering en/of van het ontvangende oppervlaktewater. De gemeente is in de meeste gevallen de beheerder van de riolering en daarmee bevoegd gezag over lozingen in de riolering (Besluit activiteiten leefomgeving, artikel 2.3).

De gemeente is verantwoordelijk voor ontwerp, bouw en onderhoud van de riolering (Besluit kwaliteit leefomgeving, artikel 3.16).

Artikel 3.16 (ontwerp, bouw en onderhoud van openbare riolen)

Het gemeentebestuur draagt er zorg voor dat een openbaar vuilwater-riool zo wordt ontworpen, gebouwd en onderhouden dat:

a. het zoveel mogelijk is berekend op de eigenschappen, samenstelling en hoeveelheid van het afvalwater;

b. lekkage zoveel mogelijk wordt voorkomen; en

c. het aantal overstortingen zo beperkt is als voor een doelmatig beheer van afvalwater mogelijk is.

4.7.1 Bouwsteen: Lozen van afvalwater in riolering

Waterschappen en gemeenten moeten in de Omgevingsverordening en/of het Omgevingsplan regels vaststellen voor dit lozingen van afvalwater in hun gebied.

In de **bruidsschat** zijn voorlopig het "Aansluitvoorschrift riolering op perceelgrens" en de "Lozingsregels huishoudelijk afvalwater, regenwater, grondwater, etc." opgenomen. Dat wil dus zeggen dat de huidige rijksregels hiervoor van rechtswege in de gemeentelijke regels komen tot en met 2029. De gemeente kan met de eigen instrumenten eigen regels stellen of afzien van regels voor rondom (doelmatigheid van) **decentrale zuiveringen** en **riolering in het buitengebied**.

Bij de beoordeling van (indirecte)lozingen mag zowel het effect op de doelmatige werking van de riolering als van het zuiveringstechnisch werk een rol spelen (Besluit kwaliteit leefomgeving, artikel 8.23).

Indien de gemeente dit nodig acht, kunnen in het Omgevingsplan nadere regels over **de omvang of samenstelling** van het vuilwater van een lozing op de riolering gesteld worden.

Het is mogelijk om bedrijven te verplichten om relatief schoon of gezuiverd **bedrijfsafvalwater te infiltreren** in de bodem en zo af te wijken van de voorgeschreven "lozingsroute" (Besluit activiteiten leefomgeving, artikel 2.12), bijvoorbeeld om de riolering of zuivering te ontlasten.

Met de Omgevingswet is de verplichting voor het plaatsen van **vetafscheiders** in stand gehouden voor specifieke activiteiten (Besluit activiteiten leefomgeving, artikel 4.402). Voor lozingen van het maken van levensmiddelen, tankstations en tandartsen geldt dus een verplichting voor een vetafscheider, olieafscheider of slibvangput (Besluit activiteiten leefomgeving, artikel 4.407 tot en met 4.1167). In het Omgevingsplan kan een gemeente een vetafscheider, olieafscheider of slibvangput verplicht stellen voor andere activiteiten, bijvoorbeeld voor slacht of verwerking van vlees, vis, oliën en vetten.

Voor een aantal stoffen gelden **emissiegrenswaarden** bij lozing in het vuilwaterriool, waaronder amalgaan, olie, vet, tetrachlooretheen en opgeloste stoffen. Dit is per specifieke activiteit geregeld (Besluit activiteiten leefomgeving, o.a. artikel 4.672 tot en met 4.775). Indien een gemeente emissiegrenswaarden wil stellen voor lozingen vanuit andere activiteiten dan kan zij hiervoor regels stellen in het Omgevingsplan.

Schets teksten Lozen van afvalwater in riolering		
Omgevingsvisie	Omgevingsplan	Duiding
<i>Om verstoppingen van de (vuilwater)riolering te vermijden, worden eisen gesteld aan de samenstelling van de lozing van risico bedrijven.</i>	<i>Voor bedrijven in de categorie XX, is een vetafscheider, olieafscheider of slibvangput verplicht voor de lozing in de gemeentelijke riolering.</i>	Deze formulering is een middel voorschrift, zoals dat in het Activiteitenbesluit stond.
<i>We beschermen de gemeentelijke riolering tegen schade en verstoppingen door de lozer verantwoordelijk te stellen voor het vermijden van een schadelijke samenstelling.</i>	<i>De samenstelling van afvalwaterwater dat geloosd wordt op de gemeentelijke riolering mag niet leiden tot schade (bv corrosie) of verstoppingen (bv zwevende stoffen, olie of vet).</i>	Deze formulering geeft een doelvoorschrift.
<i>De gemeente streeft naar een doelmatige verwerking van vuilwater.</i>	<i>Bij de aanvraag van een aansluiting op de riolering geeft de lozer aan wat de verwachte hoeveelheden (normaal en piek) en samenstelling zijn. De gemeente heeft het recht om aanvullende eisen te stellen indien dit doelmatig is.</i>	Deze formulering geeft een doelvoorschrift met een mogelijkheid voor overleg en controle.

4.7.2 Bouwsteen: zorgplicht afvalwater buitengebied

Vanuit de doelmatigheid vervalt met de komst van de Omgevingswet het afstandscriterium bij de keuze voor riolering of een gelijkwaardig alternatief. Ook is de provincie hierin geen bevoegd gezag meer. Wel geldt ook buiten de bebouwde kom (het buitengebied) in beginsel de gemeentelijke zorgplicht voor afvalwater. Als aanleg van een vuilwaterriool niet doelmatig is, hoeft de gemeente de zorgplicht niet in te vullen. Bij het beoordelen van doelmatigheid spelen milieubeschermingsbelangen ook een rol.

Als de gemeente de zorgplicht niet invult, dan hebben burger en bedrijf een eigen verantwoordelijkheid als lozer van afvalwater.

De bouwsteen afvalwater buitengebied kan gebiedspecifiek ingevuld worden voor het buitengebied, of meer generiek gesteld worden voor een groter gebied. In beide gevallen is het wenselijk om de gebieden aan te duiden op kaart in het digitale stelsel.

Schets teksten Zorgplicht afvalwater buitengebied		
Omgevingsvisie	Omgevingsplan	Duiding
<i>De gemeente streeft naar een doelmatige verwerking van vuilwater, op basis daarvan kan zij een lozing weigeren en aan de lozer vragen om zelf doelmatige voorzieningen te treffen voor de verwerking van het vuilwater.</i>	<i>In het Omgevingsplan een definitie geven van "doelmatig" in deze context.</i>	Verantwoordelijkheid bij de eigenaar. Hierbij is een afweging nodig welke partij verantwoordelijk is voor de aanleg en het beheer van de decentrale voorziening.
<i>De gemeente streeft naar een doelmatige verwerking van vuilwater en kiest per situatie de meest doelmatige oplossing.</i>	<i>De maatregelen die de gemeente oppakt worden in het Omgevingsprogramma benoemd.</i>	De gemeente beslist hoe vuilwater verwerkt wordt en neemt de verantwoordelijkheid voor aanleg en beheer van een voorziening, zowel centraal als decentraal.
<i>De gemeente streeft naar een doelmatige verwerking van vuilwater en treedt per situatie in overleg over de invulling.</i>	Het is toegestaan om vuilwater op eigen perceel te verwerken, zolang voldaan wordt aan de normen ten aanzien van hygiëne, bodemkwaliteit en grondwaterkwaliteit.	De gemeente en de lozer overleggen samen over de verwerking van het vuilwater. Hier is een andere duiding van het afwegingskader nodig.

4.8 Bouwsteen: Drinkwater

Overheden die (in)direct betrokken zijn bij de bescherming van drinkwater hebben een verantwoordelijkheid voor de invulling van de zorgplicht drinkwater (Omgevingswet, artikel 2.1). De zorgplicht drinkwater geldt zowel voor de bescherming van bronnen van drinkwater als voor de infrastructuur.

Bij de uitoefening van bevoegdheden en toepassing van wettelijke voorschriften door bestuursorganen geldt de duurzame veiligstelling van de openbare drinkwatervoorziening als een dwingende reden van groot openbaar belang.

In Noord-Brabant is drinkwater onlosmakelijk verbonden met grondwater- en bodemkwaliteit, het gebruik van de ondergrond en de inrichting van onze omgeving. Daarom moet de openbare drinkwatervoorziening goed ingebed zijn in de ruimtelijke inrichting en gebiedsgebruik.

Vooralsnog zijn voor deze bouwsteen geen teksten geschetst. Uit overleg met Brabant Water zal duidelijk worden of inzet van het gemeentelijke instrumentarium gewenst is voor bescherming van de kwaliteit en kwantiteit van de voorraden diep grondwater voor drinkwater en voor de drinkwaterinfrastructuur.

4.9 Bouwsteen: hitte in de openbare ruimte

Het voorkomen of beperken van hittestress is niet als afzonderlijke wettelijke taak vastgelegd. Bescherming van (kwetsbare) mensen tegen hitte is in de hoofdzaak een taak voor **het sociale domein** en zal dus daar belegd worden. Bescherming tegen hitte(stress) is echter ook een duidelijk belang voor een prettige leefomgeving en voor de economie, bijvoorbeeld in de vorm van aantrekkelijkheid van horeca, winkels en gebieden en ook voor de arbeidsproductiviteit. Het is een taak van de gemeente om de inzichten uit de **klimaatstresstest** hitte te delen met relevante partijen in dialogen en door ontsluiting.

De gemeente heeft in de openbare ruimte een opgave voor een inrichting met voldoende verkoeling en schaduw. Vaak zal dit ingevuld worden met meer groen. De maatregelen die de gemeente zelf gaat uitvoeren in de **openbare ruimte en voor de eigen gebouwen** en eigendommen worden onderbouwd in de Omgevingsvisie, onder andere met de Omgevingswaarden. Deze worden vervolgens opgenomen in het Omgevingsprogramma.

Bij bouwwerkzaamheden kan de instandhouding en **aanleg van groen** en bomen geëist worden met regels in het Omgevingsplan.

Gemeenten kunnen in het omgevingsplan **geen technische bouwregels** stellen die afwijken van of aanvulling geven op het Besluit bouwwerken leefomgeving. De toepassing van airco's zou wel met regelgeving beperkt kunnen worden. Regels ten aanzien van **schaduw door middel van bouwwerken** en gebouwen zijn ook toegestaan.

Schets teksten hitte in openbare ruimte

Omgevingsvisie	Omgevingsplan/ programma	Duiding
<i>Bij bouw en renovatie van de openbare ruimte streeft gemeente naar voldoende schaduw en verkoeling tijdens hitte. De gemeente draagt bij aan de kennisontwikkeling over hitte.</i>	<i>In het Omgevingsplan worden onderzoeken omschreven. In het Omgevingsplan een omschrijving van de eigen inspanningen, bv xx% schaduw op het heetst van de dag.</i>	Deze formulering is een opmaat naar onderzoek op basis van het Omgevingsprogramma.
<i>Bij bouw en renovatie van de openbare ruimte en private ruimte, realiseren de gemeente en initiatiefnemers meer groen.</i>	<i>Bij bouw en renovatie van de openbare ruimte realiseert de gemeente XX% van het oppervlak aan duurzaam groen, danwel schaduw. Bij bouw en renovatie door private partijen is het percentage groen en schaduw minimaal XX% en niet minder dan in de bestaande situatie.</i>	<i>Het opleggen van een norm in oppervlakte is alleen kwantitatief, niet kwalitatief. Bij herinrichting van bv bos kan een eis aan schaduw groot zijn. De eisen aan schaduw kunnen variëren voor bv bedrijven, scholen en wonen.</i>
<i>Bij bouw en renovatie van gebouwen gaan we eisen dat deze voldoende schaduw bieden bij hitte.</i>	<i>Op de gronden met de bestemming XX is een verharding slechts toegestaan als bij de hoogste stand van de zon ten minste x % van de aangrenzende openbare ruimte wordt beschaduwd.</i>	<i>Het opleggen van een norm is mogelijk.</i>

 Uit de workshop: meerdere gemeenten zoeken naar normering van verkoeling, schaduw en groen. Onder andere Eindhoven en Boxmeer. Deze ervaringen kunnen andere gemeenten benutten voor het ontwikkelen van normen en regels.

4.10 **Bouwsteen: hitte in gebouwen**

Het Rijk stelt eisen om de minimaal noodzakelijke kwaliteit van bouwwerken te waarborgen in de vorm van voorschriften over het (ver)bouwen en slopen van bouwwerken, over de staat en het gebruik van bestaande bouwwerken, open erven en terreinen en over de veiligheid tijdens het bouwen en slopen. Dit is geregeld in de Omgevingswet en de bijbehorende AmvB's.

Gemeenten kunnen in het omgevingsplan **geen technische bouwregels** stellen die afwijken van of aanvullend zijn op het Besluit bouwwerken leefomgeving. Voor meer informatie en tekstvoorstellen wordt verwezen naar de rapportage Advies aanpak klimaatadaptief bouwen (Ambient & Colibri Advies, 2019) en de Handreiking decentrale regelgeving bij klimaatadaptief bouwen (Min BZK, concept 2020).

Regels over de dakconstructie, om **koelere witte of groen-blauwe daken** mogelijk te maken, zijn echter wel mogelijk. Op het moment worden heroverwegingen gemaakt ten aanzien van grenswaarde voor temperatuuroverschrijding in gebouwen in rijkswetgeving, normen, standaarden en certificeringen. In prestatieafspraken of contracten kunnen afspraken worden opgenomen over schaduw, verkoeling (door windwerking) en/of witte of groen-blauwe daken.

Schets teksten hitte in gebouwen

Omgevingsvisie	Omgevingsplan	Duiding
<i>De gemeente gaat onderzoeken wat de mogelijkheden zijn om vergroening bij private nieuwbouw te stimuleren of verplichten.</i>	<i>In het Omgevingsplan wordt ruimte opgenomen voor onderzoek. Bv; schaduwwerking, hittebestendig groen, etc.</i>	Deze formulering is een opmaat naar onderzoek op basis van het Omgevingsprogramma.
<i>Bij bouw en renovatie van gebouwen streeft gemeente naar koelere gebouwen met de verplichting voor witte, groene of waterbergende daken.</i>	<i>Bij nieuwbouw of renovatie is de toepassing van een koelend groen of wit of waterbergend dak verplicht, met een minimale albedo (straling) van XX.</i>	Dit is een aanvullende technische bouwregel, zoals voorgesteld in de Handreiking decentrale regelgeving klimaatadaptief bouwen en inrichten (Min BZK, 2020). Bij toepassing zal deze regel gelden voor zowel private partijen als voor de gemeente zelf.
<i>Op basis van de stresstest hitte zijn de aandachtgebieden bekend. In overleg in de risicodialogen bepalen we de aanpak. Hier gaan de gemeente en andere partijen samen aan de slag om dit aan te pakken.</i>	In de risicodialoog hebben de betrokken partijen gezamenlijk besloten wanneer ingrijpen nodig is om hittestress te vermijden. De resultaten worden in het Omgevingsplan en onderlinge afspraken vastgelegd. De maatregelen die de gemeente oppakt, worden vastgelegd in het Omgevingsprogramma.	De normen en aanpak bepalen we samen in een risicodialoog. Naar verwachting geeft de gemeente voor alle thema's overkoepelend een duiding van "voldoende participatie".

4.11 Bouwstenen: oppervlaktewater kwaliteit

Het waterschap blijft verantwoordelijk voor lozingen in oppervlaktewater in haar beheer (Besluit activiteiten leefomgeving, artikel 17.4). Het Rijk blijft verantwoordelijk voor lozingen in oppervlaktewater in haar beheer (Besluit activiteiten leefomgeving, artikel 17.3). De mogelijkheid om in bepaalde gevallen een decentrale omgevingswaarde voor de oppervlaktewaterwaterkwaliteit op te stellen, is nieuw. Hiermee wordt een eventuele maatregel in het Omgevingsprogramma onderbouwd. Ook kan de gemeente bijdragen aan verbetering van de waterkwaliteit door het aanvullend reguleren van diffuse lozingen.

Diffuse lozingen vallen niet onder “lozingen in het oppervlaktewater”, maar in een aantal gevallen wel onder de mestwetgeving (Besluit activiteiten leefomgeving, artikel 4.858 en verder als uitwerking van de Nitraatrichtlijn). Het Besluit activiteiten leefomgeving geeft regels voor de samenstelling van o.a. spoelwater, drainwater en van landbouwactiviteiten (Besluit activiteiten leefomgeving, artikel 4.738 tot en met 4.775 en artikel 4.781 tot en met 4.79). Ook **medicijnresten** kunnen als diffuse lozingen worden gezien en gereguleerd worden.

In het gemeentelijke Omgevingsplan kunnen desgewenst aanvullende regels aan diffuse lozingen gesteld worden (Besluit activiteiten leefomgeving, artikel 2.3). Indien hiervoor gekozen wordt, moet dit onderbouwd en geduid worden in de Omgevingsvisie. Als daarbij gekozen wordt voor gebiedsgerichte verschillen, bijvoorbeeld naar type rioolstelsel of nabij waterlopen, of natuurgebieden, dan vraagt dit een onderbouwing van de te beschermen kwetsbaarheden en aanduiding op kaart in het digitale stelsel.

Schets teksten diffuse lozingen		
Omgevingsvisie	Omgevingsplan	Duiding
<i>De bescherming van oppervlaktewater en grondwater en de waterzuivering vergen ook inzet van de gemeente.</i>	<i>Gebiedsgerichte aanvullende regels voor gebruik van meststoffen en medicijn (resten) op of nabij kwetsbare gronden of vanaf bronnen, zoals en ziekenhuis of verpleeghuis.</i>	In of nabij kwetsbare gebieden of bekende bronnen stelt de gemeente aanvullende regels.
<i>De gemeente neemt in de openbare ruimte haar eigen verantwoordelijkheid voor de bescherming van oppervlaktewater en grondwater.</i>	<i>In de openbare ruimte en op haar eigendommen (o.a. sportvelden) neemt de gemeente haar verantwoordelijkheid door zelf minder (evt. norm toevoegen) meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen toe te passen.</i>	De gemeente neemt haar verantwoordelijkheid. Dit vergt een inbedding in de werkprocessen.
<i>Voor bescherming van oppervlaktewater en grondwater gaat de gemeente het gesprek aan over vermindering van de toepassing van meststoffen en gewasbeschermings-middelen in en nabij kwetsbare gebieden.</i>	<i>In het Omgevingsprogramma worden activiteiten opgenomen voor het gesprek met relevante partijen.</i>	Met deze formulering gaat de gemeente het gesprek aan. Dit kan resulteren in een convenant.

4.12 Bouwstenen oppervlaktewater kwantiteit

Zowel te veel als te weinig oppervlaktewater kan tot problemen leiden. In Noordoost-Brabant vormt zoutwater geen opgave. Voor water onttrekken aan een oppervlaktewaterlichaam in beheer bij het Rijk mag de gemeente geen regels stellen (Besluit activiteiten leefomgeving, artikel 6 en 7).

4.12.1 Bouwsteen: bescherming tegen hoogwater

Het Rijk stelt de regels voor de bescherming tegen hoogwater vanuit de zee en de grote rivieren. De normering regionale wateroverlast is vastgelegd in de Provinciale Omgevingsverordening. De regels voor de bescherming van dijken en kunstwerken zijn vastgelegd in de Omgevingsverordening van het waterschap.

De provincie kan via een instructieregel een gemeente verplichten om bebouwing van overstromingsgevoelige gebieden of waterbergingsgebieden te verbieden. Vooralsnog benutte de provincie Noord-Brabant deze mogelijkheid nog niet.

In overleg kan het rijk of het waterschap vragen om in de gemeentelijke Omgevingsvisie of het Omgevingsplan zaken te regelen voor de bescherming tegen hoogwater en de instandhouding van voorzieningen zoals dijken en kunstwerken.

Klimaatadaptatie door regulering van de hoogteligging van **nutsvoorzieningen** (bv elektriciteitskastjes) kan geregeld worden in de exploitatieovereenkomst. Nutvoorzieningen zijn in de meeste gevallen bouwactiviteiten die buiten de regels van een Omgevingsplan vallen (Besluit bouwwerken leefomgeving, artikel 2.15).

Vooralsnog zijn voor deze bouwsteen geen teksten geschetst. Uit afstemming zal duidelijk worden of andere overheden de inzet van het gemeentelijke instrumentarium wensen voor (voorzieningen voor) de bescherming tegen hoogwater.

4.12.2 Bouwsteen: Oppervlakte water in beheer gemeente

In de meeste gevallen is het beheer van oppervlaktewater een taak van het waterschap. Soms is het beheer en onderhoud van specifieke oppervlaktewateren een gemeentelijke taak, bijvoorbeeld bij oppervlaktewater voor het afvoeren en bergen van hemelwater. In dat geval moet de Omgevingsvisie een onderbouwing geven voor maatregelen en budgetten in het Omgevingsprogramma. Aanvullend kan een gemeente behoefte hebben aan het stellen van regels voor dit oppervlaktewater in het Omgevingsplan bijvoorbeeld voor **lozingen** of (nautisch) **gebruik**. Ook dat moet dan onderbouwd worden in de Omgevingsvisie.

Een gemeente mag lozingen op het oppervlaktewater alleen beoordelen op het beschermen van het milieu (Besluit kwaliteit leefomgeving, artikel 8.22). Bijvoorbeeld effecten op scheepvaart of recreatie, mogen niet meegewogen worden.

Vooralsnog zijn voor deze bouwsteen geen teksten geschetst. De invulling hiervan is specifiek maatwerk per situatie.

5. Aan de slag

Dit document geeft met de bouwstenen een schets van de huidige kennis van wat een gemeente moet en mag regelen voor klimaatadaptatie in de fysieke leefomgeving. De tekstvoorstellen per de bouwstenen geven een duiding van de bandbreedte in de invulling. De tekstvoorstellen zijn nog geen volledig juridisch onderbouwde teksten voor in de Omgevingsvisie. Zij vormen een vertrekpunt voor gemeenten om aan de slag te gaan. Vooral nog ligt de taak bij ieder gemeente om de bouwstenen voor de eigen specifieke situatie in te vullen, in samenhang met de andere beleidsthema's in de fysieke leefomgeving.

De invulling van de instrumenten van de omgevingswet wordt steeds gedetailleerder. Dit kan daarom vaak het beste ook op een steeds lokaler niveau uitgewerkt worden. Aanbevolen wordt om in de regio te blijven samenwerken als overheden op het thema klimaatadaptatie en Omgevingswet. Daar waar passend, kunnen bouwstenen gezamenlijk concreet per gemeente ingevuld worden. Naar verwachting zijn de werkregio's daarvoor het geschikte schaalniveau. Met dit rapport dragen we het stokje over van de regio Noordoost-Brabant naar de werkregio's en de gemeenten.

Aanbevolen wordt om op korte termijn ook bouwstenen voor klimaatadaptatie in het gemeentelijk Omgevingsplan te gaan ontwikkelen.

Aanbevolen wordt om de Keur van de drie waterschappen niet beleidsarm om te zetten in Omgevingsverordeningen, maar de vereiste afstemming met de gemeenten vorm te geven. Zonder dat zou de Omgevingsverordening mogelijk niet houdbaar zijn.

De Omgevingswet biedt veel vrijheid voor de toepassing van de instrumenten en de invulling van de instrumenten is nog in ontwikkeling. Het is dan ook te verwachten dat dit document op korte termijn verder aangevuld kan worden met nieuwe inzichten en ervaringen. Aanbevolen wordt om het voortdurende leerproces voort te zetten en kennis te blijven delen. Het is wenselijk deze bouwstenen omgevingsvisie eind 2020 te actualiseren met nieuwe kennis en ervaringen.

 Uit de workshop: dit project is een eerste stap naar inbedding van klimaatadaptatie in de gemeentelijke instrumenten van de Omgevingswet.

Bronvermeldingen

Ambient en Colibri voor de Peelgemeenten, Bouwsteen omgevingsvisie en programma, Water in de Omgevingswet, juni 2019

Ambient en Colibri voor min BZ, Advies aanpak knelpunten klimaatadaptatie, 2019

Acadis voor gemeente Heusden, Waterplan Heusden, 2018

Brabant Advies, Bouwstenen voor Omgevingsvisie, 2017

Citydeal Klimaatadaptatie, Klimaatadaptatie in de omgevingswet, 2018

City Deal Klimaatadaptatie, Roadmap Klimaatrobuuste gebiedsontwikkeling 2.0, 2019

Aan de slag met de Omgevingswet en unie v waterschappen, Water verbindt, water in omgevingsvisies, 2017

Ministerie BZK, Handreiking decentrale regelgeving klimaatadaptief bouwen en inrichten, concept 5 januari 2020

<https://aandeslagmetdeomgevingswet.nl/thema/water/>

<https://aandeslagmetdeomgevingswet.nl/thema/maatschappelijke-opgaven/klimaatadaptatie/>

<https://aandeslagmetdeomgevingswet.nl/regelgeving/regels-voor-activiteiten/wateronttrekkingsactiviteit/decentrale-regels/>

Omgevingswet

Besluit Kwaliteit Leefomgeving

Besluit Activiteiten Leefomgeving

Besluit Bouwwerken leefomgeving